

A 2003-tól indult kutatás a kitűzött célnak megfelelően és ütemezésben haladt az alábbiak szerint: Kezdetben

- Egyrészt a globalizálódó világ fő nemzetközi tendenciáira, különös tekintettel a világkormányzás (global governance), a vállalatirányítás (corporate governance) elméleti és gyakorlati összefüggéseire, problémakörére irányult.
- Másrészt a kis-és középvállalkozások helyzetének és alkalmazkodóképességének elemzésére koncentráltunk

A második évben, 2004-ben

- a globalizáció és regionalizáció/EU integrációs folyamat tanulmányozását, és
- a globalizáció újabb jelentős fejleményeinek és következményeinek szektorális elemzését és a magyar gazdaságra vonatkozó modellek és scenáriók kidolgozását végeztük el.

2005-6-ban miközben változatlanul megmaradt az kettőség a kutatásban, amely mind a globalizációra, mind az integrációs folyamat regionális egyenlőtlenségére is irányult , de emellett erőteljesebben bontakozott ki az empirikus kutatás jellege.

A kutatási eredményekről különböző, hazai és nemzetközi konferenciákon számoltunk be. A kutatásba a korábbi évekhez hasonlóan fiatal oktatókat és PhD hallgatókat is bevontunk. Módszertanilag új dolog, hogy a scenárió építésbe EU szakirányos közgazdász hallgatókat is bekapcsoltunk. Alkalmaztunk kérdőíves felmérést, elsősorban a vállalati szféra versenyképességére gyakorolt hatások és a lehetséges jövő orientáltság felmérésére. A kutatás során nagyobb hangsúlyt kapott a mezőgazdaság, közlekedés, high-tech szektor és az oktatás.

GLOBALIZÁCIÓ NEMZETKÖZI TENDENCIÁI (GLOBAL GOVERNANCE), VILÁG KORMÁNYZÁS, VÁLLATIRÁNYÍTÁS (CORPORATE GOVERNANCE)

A elméletileg kísérlet történt arra, hogy igazoljuk a világkormányzás objektív szükségességét. A kutatás eddig levonható következtetései még inkább nyilvánvalóvá tették, hogy a világkormányzás fejlettsége, színvonala alapvető jelentőségű a globalizáció előnyeinek a kihasználása, illetve kedvezőtlen hatási mérséklése, elhárítása szempontjából. Az is egyértelműen megerősítést nyert, hogy ezek a lehetőségek eddig soha nem látott pozitív perspektívát nyitnak meg az emberiség előtt, de ezzel együtt az emberiség léte megsemmisítésének a reális veszélye is megjelenik. A világkormányzáson múlik, miként tudja az emberiség e történelmileg egyedülálló kihívást kezelni. Az is megerősítést nyert, hogy a vállalat irányítás legújabb fejleményei a mai globális körülmények között fontos meghatározói az egyes országok versenyképességének, felzárkózási képességének. Így még inkább alátámasztást nyer, hogy a világkormányzás jelenbeli és jövőbeli alakulás alapvető hatást gyakorol kutatásunkban megjelölt kérdéskörökre adódó válaszra, azaz a globalizációra, EU integrációra, Magyarország felzárkózási stratégiájára és lehetőségire.

A kutatások arra is rávilágítottak, hogy a rendszerváltozás során kialakult politikai döntési rendszer érdemben hat a magyar gazdaság felzárkózási esélyeire. Erre az összefüggésre a kutatás során elsőként már a világgazdasági fellendülés esélyei és prognosztizálható magyarországi hatások, növekedési lehetőségek témakörében megírt és 2004-ben publikált tanulmány rámutatott.

A széleskörű irodalmi feldolgozás és gyakorlati, empirikus kutatás eredményeként a világkormányzást kiváltó tényezők részletesben feltárára és lírásra is kerültek, e kormányzás egyes területeinek főbb jellemzőivel együtt. Felvázolásra kerültek a jövőben várható

fejlemények és lehetséges szenáriók is, azok előnyivel és veszélyeivel együtt. Hasonló történt a vállalat irányítás tekintetében is, rávilágítva arra, hogy az utóbbi szorosban összefügg a globalizációval.

A magyar politikai döntési mechanizmust illetően megállapítást nyert, hogy a rendszerváltást követő több mint tizenöt évben a magyar gazdaság képtelen volt hosszabb ideig a tartósan fenn tartható növekedési és egyensúlyi pályán fejlődni. Ennek nemcsak hátrányos következményi súlyosak, de a kiváltó okai is mélyen, a magyar gazdaság múltjában – nevezetesen a rendszerváltáskor bekövetkezett hatalmas transzformációs gazdasági veszteségekben és a rendszerváltáskor kialakított és alapjaiban ma is érvényben lévő politikai döntési rendszerben - gyökereznek. Visszatérően, a választási ciklusokhoz kötődően nagy ikerdeficit alakult ki, amelyek magas kamatfelárakat és adósságszolgálati terheket róttak és rónak a gazdaságra, növelve a magyar gazdaság krónikus forráshiányát és súlyos hatékonysági veszteségeket okozva, fékezik gazdaság nemzetközi verseny- és forrástermelő képességének a javítását. Amilyen nagy érdek fűződik e helyzet megváltoztatásához, olyan nehéz feladatot is jelent, különösen azért, mert a magyar politikai döntési mechanizmus jelentős változtatást is igényli. A kutatás e problémakör kiváltó okait elemezte, egyben felvázolta a megoldás követelményeit és a lehetséges megoldási módokat is.

Mindezek több tanulmányban, publikációban, konferencia előadásban lettek összefoglalva, amelyekből kiemelkedik az Akadémia Kiadó gondozásában angol nyelven kiadott „Global governance” című könyv.

GLOBALIZÁCIÓ ÉS REGIONALIZÁCIÓ/ EU INTEGRÁCIÓ

○ *Módszertanilag a kutatás*

- A globalizáció EU integráció témában folytatott *szakirodalmi kutatások színtézisére* építve a kirajzolódott jövőképekben kerestük Magyarország potenciális helyét,
- néhány, főként *szektorális vagy regionális* kérdésre nagyobb hangsúlyt fektettünk (élelmiszerellátás, energia, fenntarthatófejlődés, kis-és közép vállalkozások, regionális fejlődés)
- *workshopok (brainstormingok)* tapasztalatainak felhasználásával
- *kérdőíves felmérés* segítségével *scenárió építést végeztünk*
- *a kérdőíves felmérés eredményét szakértői csoportban megvitattuk..*

A globalizáció az elmúlt 10 -15 év egyik legtöbbet kutatott témakör volt. Hazánkban is számos szerző foglalkozik a globalizáció kérdésével különböző aspektusból közelítve a problémakört, amely lehet tudományterületi megközelítés, (világgazdasági nézőpontból, vagy éppen ellenkezőleg helyi, nemzeti, regionális szempontból, vagy általánosan az előnyök és hátrányok számbavétele szertint. Amikor ez a kutatás elkezdődött egyfajta kettős dimenzióban került a téma vizsgálatra. Hogyan tud Magyarország egyszerre és egyidőben megfelelni a globalizációs kihívásoknak és az EU elvárásainak, milyen fejlődési utak bontakozhatnak ki az állandóan változó, átalakuló világrend és az ugyancsak intenzív integrációs folyamatokat átélő Európai Unióhoz való felzárkózás közben. Amikor a kutatási célokat megfogalmaztuk Magyarország az újonnan csatlakozó országok között vezető *pozícióban volt, és bár voltak aggályaink, azzal kapcsolatban, hogy képes lesz-e továbbvinni azt a helyzeti előnyt az integrációs folyamatban, de arra nem gondoltunk, hogy három évvel a csatlakozás után merőben rosszabb, leszakadó pozícióba kerül. Kérdéses, hogy lesznek e tartalékok a gazdaság versenyképességének javítására a világgazdaságban való megjelenéshez, képes lesz-e szellemi*

tőkével, innovációval ellensúlyozni a korábbi erősségek drasztikus leépítését (jó agrár-ökológiai adottságokból adódó kiváló minőségű mezőgazdasági termékek, természeti értékek, stb.), vagy hosszabb távon méginkább a teljes leszakadás perspektívája bontakozik ki?

A rendszerváltást követően még nem, de 1998-tól Magyarországon volt a legmagasabb a gazdaság átlagos növekedési üteme a Visegrádi országok csoportjában (Fridmuc, 2002), és ez az előny (4,42%) megmaradt 2000 és 2004 között is az Eurostat adatai szerint. A növekedés kiegyenlítettége szintén kiemelkedő volt, csak Szlovénia előzte meg hazánkat e tekintetben. (Gál et al., 2005).

1.táblázat A GDP növekedés néhány gazdaságban és Magyarországon

	US	Eurozone	Japan	UK	HU
1997	4,5	2,6	1,8	3,2	4,6
1998	4,2	2,8	-1,0	3,2	4,9
1999	4,4	2,7	-0,1	3,0	4,5
2000	3,7	3,8	2,4	4,0	5,2
2001	0,8	1,7	0,2	2,2	4,5
2002	1,6	0,9	-0,3	2,0	
2003	2,7	0,7	1,4	2,5	
2004	4,2	2,0	2,7	3,2	4,3
2005 tavasz	3,5	1,2	2,0	1,9	4,1

Forrás: IMF, és KSH

A világgazdaság növekedési folyamataiban 2006-ban csak kismértékű változások következtek be. Az USA-ban a gazdasági fejlődés némiképp mérséklődött, miközben az euróövezet és Japán növekedési folyamatai kedvezőbbé váltak. A kelet-európai országok gazdaságai továbbra is gyorsan fejlődtek, bár a régió belüli növekedési különbségek egyre jelentősebbekké váltak. (Cotis, 2006). Magyarország is vesztett korábbi lendületéből, a Balti országok, Lengyelország, Csehország és Szlovénia is megelőzi a GDP növekedésben, bár ez a növekedési ütem még mindig magasabb az euróövezet és az OECD országok átlagánál¹. Az árváltozás is nagyobb arányú, és az államháztartás hiánya messze felülmúlja a feltörekvő európai országok átlagát.

2. táblázat Néhány fontosabb makrogazdasági mutató változása

	Reál GDP				Fogyasztói árak*				Államháztartás mérlege**			
	2003	2004	2005	2006	2003	2004	2005	2006	2003	2004	2005	2006
Feltörekvő Európa	4,6	6,6	4,3	4,6	9,5	6,7	4,9	4,4	-4,3	-4,9	-4,8	-4,9
Balti országok	8,4	7,5	7,1	6,5	0,6	3,1	4,0	3,3	-8,5	-10	-9,5	-8,8
Közép Európa	3,5	5,0	3,5	4,0	2,2	4,2	2,5	2,7	-4,0	-3,8	-3,3	-3,8
Csehország	3,2	4,4	4,1	3,9	0,1	2,8	2,0	2,5	-6,1	-5,2	-3,5	-3,2
Magyarország	2,9	4,2	3,4	3,6	4,7	6,8	4,0	3,6	-8,8	-8,8	-8,5	-8,0
Lengyelország	3,8	5,4	3,0	4,0	0,8	3,5	2,2	2,5	-2,2	-1,5	-1,0	-2,5
Szlovákia	4,5	5,5	5,0	5,4	8,5	7,5	2,7	2,7	-0,9	-3,5	-6,3	-6,4
Szlovénia	2,5	4,6	3,9	4,0	5,6	3,6	2,6	2,5	-0,4	-0,9	-1,6	-0,8
D-DK Európa	4,5	6,6	4,7	4,8	9,2	8,2	6,4	5,1	-6,6	-6,8	-7,0	-6,7
Románia	5,2	8,3	5,0	5,0	15,3	11,9	8,8	6,9	-6,8	-7,5	-7,9	-7,8

* éves átlagárak

** GDP százalékában

¹ Az OECD országok átlagos éves növekedése 1991-2004 között 2,7 % volt. A négy legnagyobb OECD ország Franciaország, Németország, Olaszország és Japán éves növekedése ugyanebben az időben átlagosan 2 %, míg Kína 9,5 India 6,9 % éves reál GDP növekedést mutatott. (Forrás: OECD Factbook 2006).

A globalizáció hatása és az integrációból adódó felzárkózási törekvések minden területen komoly kihívást jelentenek. Miközben a lisszaboni stratégia nemzeti vonatkozású feladatait a nemzeti fejlesztési terveken keresztül próbálják realizálni, a Maastrichti kritériumoktól egyre távolabb kerül az ország. A kettős szorítás az utóbbi évben főként az Európai Unió oldaláról erősödött, mivel a romló gazdasági helyzet, és különösen az egyre növekvő államháztartási hiány miatt a konvergencia program nem teljesült, a forráshiány miatt az egyébként elérhető EU források megszerzése meglehetősen nagy energiát igényel. Emellett számos egyéb kihívással is szembe kellett/kell nézni. Ezek között talán a legfajszínűsabbak az energiaellátás anomáliái, a klímaváltozáshoz is kötődő szélsőséges időjárási jelenségek, a nemzetközi békétlenségek, és a mélyülő belpolitikai válság, erős pesszimizmus övezi az állami jóléti rendszert felváltó új reform koncepciókat miatt, miközben marad a munkanélküliség viszonylag magas aránya, és drágul a megélhetés. Egy-egy területen elért eredmény elegendő vagy kevés ahhoz, hogy áttörés következzen be? Ilyen háttér mellett milyen felzárkózási stratégia, milyen lehetőség bontakozik ki Magyarországra számára?

Mihez is kellene felzárkózni?

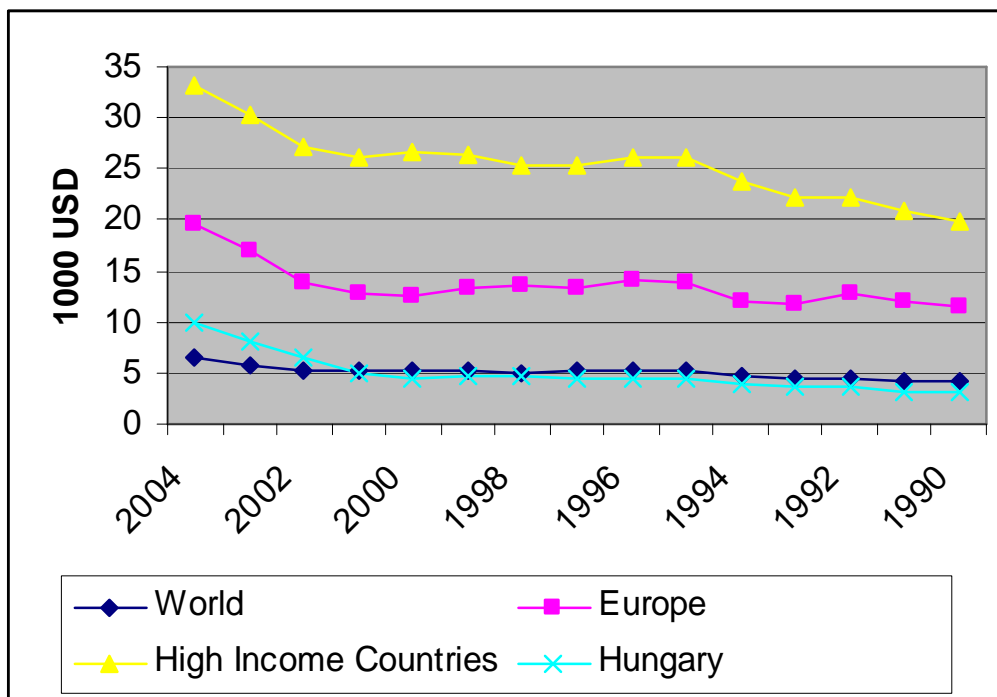
Az evidensnek tűnik, hogy egy Európai Unióhoz való csatlakozás új lehetőségeket teremt, amely mind a gazdasági növekedés, mind a valódi jólét növelése szempontjából előnyöket hordoz magában. De mihez kívánunk felzárkózni? Az EU 15-ök esetében jól körvonalazható gazdasági teljesítmény átlaga *GDP/fő* vonatkozásában messze meghaladta a magyar értékeket, amit jó lenne elérni. Emellett a jövedelmi viszonyokban is jelentős különbségek mutatkoznak, viszont az árszínvonal közelít az Európai Unióéhoz, sőt van amiben meg is előzzük őket, mint az üzemanyagárak.

A Lisszaboni Stratégia 2001-ben megfogalmazott nagyra törő céljai időarányosan nem teljesültek, sőt még nőtt a különbség Amerika és Európa között. Ezért 2005-ben, a félidős értékelés után új stratégiai területeket jelöltek meg (innováció, egységes belső piaci mechanizmusának továbbfejlesztése, munkahelyteremtés és új európai szociális modell, valamint a makrogazdasági stabilitásának biztosítása). Európa is keresi az utat, vizsgálják, hogyan lehetne a hatékonyságot javítani, az intézményrendszert fejleszteni, hogyan lehet az elöregedő kontinensen a jóléti viszonyokat fenntartani. Az „The One Europe or Several?” egy 5 éves kutatás után 2003-ban fejeződött be, amit a Brit Gazdasági és Szociális Kutatási Tanács indított, és azt vizsgálták, hogy az Európai kontinensen a konvergencia vagy a diverzitás lesz-e nagyobb hatással az integrációs folyamatra. A program társadalmi, gazdasági, politikai és biztonsági kérdésekre fókuszált, és különös tekintettel vizsgálta a közép és kelet európai országokban folyó átalakulást. A projekt összehasonlító elemzéseket végzett illetve bizonyos esetekben globalizációhoz kapcsolódó elemeket is analizáltak, (forrás: <http://www.one-europe.ac.uk/>).

Ma nem létezik Európában egy egységes európai társadalmi –gazdasági modell, ami mintaként szolgálhat a felzárkózásban, sőt jelenleg több modell versenye figyelhető meg (Török, 2006). Ezek közül legfejlettebb a *skandináv modell*, amely rugalmas munkaerő-gazdálkodással, nagyfokú szolidaritással, egy jól működő szociális ellátó rendszert működtet, és emellett a környezeti felelősség is magas fokú. Ezzel szemben az *angol-szász modell* központi kérdése a gazdasági hatékonyság, és emellett egy alacsony szintű, gyenge szociális ellátó rendszerrel rendelkezik. A *kontinentális modell* a francia- és német gyakorlat reprezentánsa merev foglalkoztatási rendszerrel és rosszhatékonyságú szociális ellátó

rendszerrel rendelkezik és a költségvetési területekhez sikeres vállalatok forrásait vonja el, rontva ezzel azok versenyképességét. A *mediterrán modell*, amely nemcsak a mediterrán országokat foglalja magába gyakorlatilag a skandináv modell inverze. Rosszul szervezett költségvetési sféra, gyenge gazdasági teljesítmény és jóléti szolgáltatás. Végül a *közép-kelet európai modell*, amely még kevésbé kimunkált, de az biztos, hogy nélkülözi a skandináv modell előnyeit. Az vonzó lenne, de a gazdaság teljesítőképessége messze alatta marad a skandináv államokénak. Csak meg kell nézni az utóbbi évek statisztikáiban az emberi fejlődés indexének alakulását, amelyben a skandináv államok élen járnak.

A felzárkózás történhet az *emberi fejlődés indexe* alapján is, amely a valódi fejlődésről talán reálisabb képet ad, hiszen jóléti elemeket is tartalmaz, Addig, amíg 2002-ban 31. helyet foglaltuk el, 2005-ben a 35. voltunk a világrangsorban 177 ország között (0,869), megelőzött Szlovénia, Ciprus és Csehország is az újonnan csatlakozók közül (forrás: hdr.undp.org.2005). A területi egyenlőtlenségek e téren még szembetűnőbbek, mert annak ellenére, hogy egyes elmaradott, hátrányos helyzetű régióban a reál GDP növekedése meghaladja az EU átlagot, de egyes kistérségeiben a HDI értéke az afrikai országok szintjén van (Tóthné, Buday-Malik, 2006).

1. ábra Az egy főre eső GDP alakulása
Forrás: The World Bank. 2006.

Vannak kedvező tendenciák. Ez egyrészt a K+F tevékenységhez és az energiaszektorhoz kapcsolódik. A K+F tevékenységen belül a biotechnológiai és nano-technológiai kutatások jelentenek potenciális kitörési lehetőséget, sőt az e területen működő vállalkozások versenyképességében is hajtóerőt biztosítanak.

3. táblázat A K+F tevékenység fontosabb adatai

Év	Kutatóhelyek száma	Kutatók létszáma	K+F személyzet %	K+F GDP %	K+F Mrd Ft

1991	1257	29397	0,63	1,09	27,1
1996	1461	19776	0,55	0,75	46,0
2000	2020	25534	0,61	0,82	105,4
2001	2337	22942	0,59	0,94	140,6
2002	2426	23703	0,61	1,01	171,5

Forrás: KSH

Jelenleg jelentős figyelem összpontosul az energiaszektorra az egész világon. Az energiaszektor számos kihívással kell hogy szembenézzon itthon és az EU-ban egyaránt (Energiastratégia), mert :

- magas az import hányad, kiszolgáltatottság,
- az ellátás biztonsága veszélyben lehet - az orosz gázárak miatti viták az utóbbi években több problémát okoztak a folyamatos gázellátásban, ennek kivédése bel-és külpolitika kombinációját és koherens energiapolitikát igényel.
- az energiatermelés környezeti hatása. Mivel a széndioxid kibocsátás döntő többségben az energiatermeléssel függ össze- globális felmelegedés hatásának csökkentését az energiapolitikán keresztül kell megvalósítani.

Mindhárom kihívás az alternatív energiahordozók irányába történő elmozdulást jelentheti. Magyarország már teljesítette azt a vállalást, amit a Kyotói protokollban rögzítettek, hiszen a megújuló erőforrások aránya meghaladja a célállapotra kitűzött értéket. Ez persze nem jelenti azt, hogy az energia termelés környezeti hatásait illetően nincsenek teendőink.

A kérdőíves felmérés eredményei

A kutatás tehát nem elsősorban a globalizáció elméleti összefüggésit, filozófiai talaján elinduló kutatás, hanem sokkal inkább tapasztalati, empirikus kutatási eredmények szintetizálásából próbálta behatárolni azt a mozgásteret és azokat a lehetőségeket, ahol kitörési pontok lehetségesek. Teszi mindezt politikamentesen, a statisztikai adatok nyújtotta lehetőségekre támaszkodva. Már a második év végén kirajzolódott scenáriók többféle stratégiát mutattak, amelynek primer jellemzői is megfogalmazásra kerültek, a harmadik évi kutatás volt az, amikor nagyobb körben egyetemi hallgatók, mint a jövő stakeholderei bevonásával (Szeged, Sopron, Budapest, Miskolc egyetemeiről) és jövőkutatók véleményének kérdőíves felméréssel képet kaptunk a jövőbeli helyzet megítéléséről. Összesen 234 kérdőív került feldolgozásra, amit leíró statisztikai módszerekkel, faktor, klaszter elemzéssel és multidimenziós skálázással is értékeltünk, az SPSS szoftver kínálta lehetőségekkel. Ezt követően szakértői körben vitattuk meg az eredményeket.

Mivel a kutatást címében is Magyarország felzárkózási stratégiája és esélyei címmel végeztük kiindulásképpen szükségesnek tartjuk tisztázni, mihez is akarunk felzárkózni?

- A kérdőív felépítése:
 - Válaszadókra vonatkozó kérdések (6)
 - Szektorális vizsgálódások (12)
 - Emberi tényezők (2)
 - Globalizáció kérdések (3)
 - Magyarország helyének megítélése (1)

A megkérdezettek néhány jellemzője: átlag életkor 26,08 év, a nők aránya 58%, hallgatók aránya 67 %, tudományterület szerint a társadalomtudomány 70 %.

A szektorális vizsgálat eredményei: (Valamennyi kérdésnél a Linker skálás megoldást alkalmaztuk (1-5), ahol 1 egyáltalán nem várható 5 kifejezetten várható értelemben szerepel

A mezőgazdaságra vonatkozó vélemények:

Pályázat, minőségi termék, modern géppark, általános modernizáció 3 feletti értéket kapott. Ez azt mutatja, hogy ha nem is túlzottan, de bíznak a mezőgazdaság megújulásában a válaszadók. Ugyanakkor az is kiderül, hogy a kistermelőknek nem lesz esélyük, és munkahelyteremtés sem várható a mezőgazdaságban. Érdekes a területi megoszlás szerinti vizsgálat eredménye. Addig, amíg a Dél-Dunántúlon a modernizáció, export, modern géppark kapott legmagasabb pontértéket, az Észak-alföldi válaszadók a pályázatírás fontosságát emelték ki legfontosabb mezőgazdaság formáló fejlesztő hatásként. Az exportra termelés, minőségi termék és a válaszadó lakhelye és az értékelés között véltünk felfedezni szignifikanciát - ahol jobban élnek ma, ott magasabb a pont, viszont kevés az esetszám. A génmódosított termékeket Közép Magyarország és Közép-Dunántúl válaszadói 40 %-ban inkább pozitívan értékelték, míg É-Magyarország és az Észak Alföld válaszadói inkább negatívan értékelték ezt a kérdést.

Kor szerint vizsgálva a válaszokat minél nagyobb a kor szignifikánsan nagyobb pontot adtak a modern gépparkra, minőségi termékre és az általános modernizációra és a nagybirtokrendszer dominanciájára. Viszont a munkahelyteremtés és az elaprózódó birtokszerkezet, az import termékek növekvő aránya esetében minél öregebb a válaszadó, annál kisebb a pont. A válaszadók között mezőgazdasági dolgozó nem volt.

Ipar

Egyöntetűen a multinacionális nagyvállalatok túlsúlya és a külföldi tulajdonosok magas részaránya, magas import termékek részvétele és high-tech szektor erősödése és növekvő versenyképessége lesz jellemző a válaszadók véleménye szerint. Emellett egy erőteljes koncentráció is végbemegy a tulajdonosi szerkezetbe, nő az iparon belüli együttműködés és specializáció, erősödik a vegyipar. Az ipar részesedése a GDP-n belül nő, és emelkedik a biotechnológia és nano-technológia szerepe a iparon belül. A nehézipar teljesen háttérbe szorul, de a kézmű- és könnyűipar fellendülése sem várható. A kis-és középvállalkozások versenyképessége elenyésző lesz.

A vállalkozások helyzete

Itt is megerősítést nyert a versenyképesség a legfontosabb kérdés a vállalkozói szférában. De ugyanilyen hangsúllyal jelenik meg az együttműködés, az innovativitás, a beszállító hálózatok, a klaszterek szerepének növekedése. A fokozódó lobby tevékenységet is fontosnak tartják, ugyanúgy, mint a nagyobb rugalmasságot is kulcstényezőnek tekintik a vállalkozások életében. A nemzetközi szintéren is versenyképes vállalkozások megjelenését már kevesebb ponttal értékelték. Ugyanilyen értéket kapott a jogi környezet fontossága. Kevésbé bíznak a megerősödő kis-és középvállalkozásokban és a finanszírozási helyzet javulásában.

Az egészségügy helyzete

Az egészségügy megítélése ma meglehetősen ellentmondásos, és ezért a jövőre vonatkozó véleményalkotás azért is fontos, mert mindenki érintett az egészségügy jövőjét illetően, betegként, finanszírozóként. A válaszadók a magánkórházak, egészségügyi komplexumok megjelenését 4 feletti ponttal értékelték, ugyanúgy, mint a drága egészségügyi szolgáltatást.

3,89 átlagos pontot kapott a magántulajdon dominanciája az egészségügyi szolgáltatások terén járó betegrendelés, ambulancia). Az infrastruktúrakorszerűsödést jobban hiszik, mint a megelőzés elterjedését. Azonos súllyal szerepel az értékítéletek között a romló egészségi állapot, az egészségturizmus az ellátás minőségének javítása, az orvosok javuló anyagi megbecsülése. Azt nem gondolják, hogy a paraszolvencia megszűnik, vagy hogy csökken a gyógyszerlobby. Az ellátás minőségnek javítása sem teljesen egyértelmű. Területi megoszlásban vizsgálva a válaszokat pozitív kapcsolatot találtunk a magasabb GDP-jű régiók esetében, és a gyógy-turizmus és a kor és a romló egészségügyi helyzet között. Minél fiatalabb a válaszadó, annál nagyobb pontot adott. Dél-Dunántúl: minőség, infrastruktúra, javuló megbecsülés, egészségturizmus

É-alföld: dráguló egészségügy, magánkórház, magántulajdon dominanciája, K-M.o., Ny-Dunántúl magasabb értékek Kor és a pozitív válasz szignifikáns: romló eü állapot, infrastruktúra, megelőzés, ellátás minősége; de drága egészségügyi ellátás – minél idősebb annál kisebb érték $p=0,05$. A fiatalok sokkal pesszimistábbak, mint az idősök.

Oktatás

Az oktatásban a fokozódó verseny jelenlétét értékelték legmagasabb ponttal, a kor növekedésével szignifikáns pozitív összefüggést találtunk, és nem volt különbség az átlagos értékelés és az oktatók és kutatók által adott értékelésben. A nyelvismeret fontosságát jelölték meg 4 feletti ponttal az oktatók és kutatók, de az átlagos értékelés ennél alacsonyabb pont volt. Szintén pozitív kapcsolatot van a kor és a drága, önköltséges felsőoktatás, a növekvő arányú külföldi képzés, az élethosszig tartó tanulás, a vállalkozói ismeretek oktatása között, amely területi elhelyezkedés szerint is szignifikáns. A kutatóközpontok fontosságát a kutatók értékelték átlagnál magasabb ponttal. Az egyházi iskolák térnyerését inkább a kutatók mondják ki, amely területi differenciáltságot is mutat 7,8 %-ban, bár alacsonyabb értéket (3) kapott. Közép Magyarország 3,26 - Dél-alföld 3,2. Az analfabetizmus újratermelését kevésbé valószínűsítik, de nem zárható ki (2,1-2,3 pont). Ha csak az oktatók válaszait értékeltük, semmilyen tendenciát nem mutattak a válaszok. Átlagnál magasabb értéket adtak az alábbiakra: fokozódó verseny, kutatóközpontok megjelenése, drága önköltséges oktatás.

Foglalkoztatás

A kérdéskörön belül legnagyobb értékekést a hiányszakmák megjelenése (3,96), a távmunka (3,9), a specializálódás és a rugalmas foglalkoztatási módok megjelenése (3,7) kapta. A válaszadók véleménye szerint sem a kisebbség integrációja, sem az esélyegyenlőség terén nem várható átütő javulás (2,7, 2.8). Az alacsonyan képzettek növekvő munkanélküliségével is számolni kell a jövőben (3,6). Nem tűnik el a fekete munka, a szürkegazdaság, annak jelenlétével a jövőben is számolni kell, mint ahogy azzal is, hogy a munkavállalók egy időben több helyre is elkötelezik magukat. A munkanélküliség növekedésétől is többen félnek, de ezzel egy időben a foglalkoztatáson belül növekvő aktivitás is tapasztalható majd.

A külföldi tőkeberuházás

A külföldi tőkeberuházás kérdései átlagosan 3,2 pontot kapott. Ezen belül fontosabbnak ítélték a nagyarányú közvetlen tőkebeáramlást és azt, hogy a külföldi tőke minden szektorban túlsúlyban lesz. Ezzel szemben a jelentős külföldi tőkekiáramlást kevésbé valószínűsítik, de számolni kell vele. (2,8). A tőkeberuházásokban megnő a szomszédos országok szerepe, de erősödik a távol-keleti befektetők jelenléte, sőt a tőkebefektetés cél országai között is jelen lesz Távol-Kelet. A jövőben főként ezekkel a forrásokkal kell számolni, bár az európai

források ittléte is fontos tényező. Mindamelllett a külföldi tőkebeáramlás stagnálása is valószínűsíthető a 3 feletti pont alapján.

Kereskedelem

A kereskedelemben az on-line értékesítési módok elterjedésével lehet számolni (3,7), és a élénk kereskedelmi kapcsolataink lesznek mind az EU tagországokkal (3,63), mind a szomszédos országokkal (3,55). Az értékesítők koncentrációja, az orosz piac erősödése, és a transzfer ország, logisztikai központi szerep közel azonos értékelést kapott (3,3-3,4). Az intenzív távol-keleti kapcsolat 3,2. A hagyományos kereskedelmi kapcsolatok háttérbe szorulása (3,2). Az viszont nem nagyon várható, hogy a vevők és fogyasztók közötti kapcsolat erősödik. Megmarad a gyártók és fogyasztók közötti közvetítők száma és szerepe (3,2).

Idegenforgalom

E területen az egészségturizmus szerepét értékelték legmagasabb ponttal (3,82), amely szinkronban van az egészségügy helyzetére adott pontokkal is. Várhatónak tartják a vendéglátóipar fejlődését is (3,73). A turizmusban a nyugat-európai országokból érkező turisták szerepét tartják legfontosabbnak, a forgalom növekedése várható, amelyben a kulturális turizmus mellett a falusi turizmus erősödése is bekövetkezik, nő a távol-keleti országokból érkező vendégek száma, de még a belföldi turizmus is nő. Figyelembe kell venni azt is, hogy a külföldi desztinációk felé is növekedés várható. Minél fiatalabb a válaszadó, annál pozitívabb érték.

Globális világban elfoglalt hely

Megkérdeztük milyennek ítéli Magyarország helyzetét a globalizált világban az alábbi tényezők mentén 2025-ben: Erőteljesebb globalizáció; szoros együttműködés a Kárpát-medence országaival, mennyire tartják fontosnak a globális biztonságot, a nemzeti értékeket, a lokális értékeket, a családot, fenntartható fejlődést és egyéni karrier építést. Vizsgáltuk az átlagos értékeléseket és az oktatók kutatók, valamint a nők és férfiak értékítéleteit. Az átlagos értékelés 3,9 pont. A kutatók átlag felettinek értékelték az egyéni karrier építést, a nemzetközi együttműködés fontosságát és a globális biztonságot. Átlag alatti értékelést adtak a családi értékekre, a helyi és nemzeti értékek ápolására. Az oktatók véleménye több ponton eltér a kutatókétól. Ők a helyi kulturális értékek ápolását és a családi közösségeket is sokkal fontosabbnak tartják. A nők általában alacsonyabb pontértékeket adtak az egyes kérdésekre, kivéve a globális biztonságot és a nemzetközi együttműködést.

Közlekedés

A közlekedésben a nagyfokú környezetterhelés bekövetkezését átlagosan 4,2 ponttal értékelték, és a közutak tehermentesítését tartják legkevésbé valószínűnek. A közlekedés környezetterhelésének növekedése nagy valószínűséggel bekövetkezik, a személyszállítás drágul, a környezetbarát közlekedési eszközök csak lassan terjednek el. A válaszadók kora szerint pozitív szignifikáns kapcsolatot mutat ($p=0,01$) a gyorsforgalmi utak kiépítése, vidéki repülőterek létesítése és a logisztikai központok kiépülésére adott értékelés.

Távközlés

A távközlés jövőbeni helyzetére vonatkozó kérdéseket átlagosan magas pontszámmal értékelték a válaszadók. A többfunkciós eszközök elterjedését nagyon valószínűnek tartják, (4,5). A kutatók, még az átlagos pontszámnál is magasabb értékeket telekommunikáció egyre erősebb szerepére és a csúcstechnológiák megjelenésére. Véleményük szerint az Internet stratégiai ágazat lesz a jövőben. A verseny a jövőben is fennáll, és valószínűsíthető, hogy a szolgáltatások ára a jövőben csökkenni fog (3,35). Feltehetően a vezetékes hálózatok visszaszorulnak (3,82). A férfiak a vezetékes hálózatok megszűnésével kapcsolatos kérdéseket kivéve magasabb pontokat adtak, mint a nők. Az eltérés 0,15-0,29 pont. Területi differenciákat nem tapasztaltunk.

Internet

Az Internet átlagos pontértéke is magas, 4,09. A szolgáltatások monopolhelyzete 3,25 pontot kapott, amit értelmezhetünk úgy is hogy még növekedni fog, de sokkal kevésbé várható ennek változása, mint a széles sáv elterjedése, az otthoni Internet térhódítása, vagy az egész országot lefedő hálózatok megjelenése. A kutatók a széles sáv elterjedtségét általánosnak tartják 2025-ben (4,8). Nagy távlatú fejlesztések várhatók és jó lépéseket tudunk tenni az e-társadalom irányába. A válaszokat összehasonlítva a távközlés kérdéskörével, itt sokkal kisebb szórást tapasztaltunk.

Környezetvédelem

A környezetvédelem helyzetét illetően nem optimisták a válaszadók. A környezetállapotában kisebb mértékű javulás várható. A környezet szennyezés miatti egészségi hatások, kockázatok növekednek (3,86). A szelektív hulladékkezelés általánossá válik ugyan, de kedvezőtlen, hogy a közlekedéssel összefüggő negatív hatások felerősödnek. A vállalatok környezeti felelőssége jobban nő, mint a lakosság környezeti tudata, annak ellenére, hogy a környezeti oktatás már alapfoktól kezdve megvalósul.

A vélemények eltérése inkább területi differenciáltságot mutat. Nemhez, tudományterülethez kevésbé köthető. A környezetvédelem pozitív irányú elmozdulását a Dél-aföldön valószínűsítik leginkább, míg a Közép-Dunántúlon sokkal pesszimistábbak.

Energiaszektor

Teljes az egyetértés abban, hogy az energiaszektorban a hagyományos energiahordozók drágulnak (4,26). A szél és napenergia bővül, ugyanúgy az alternatív energiaforrások is elterjednek, és a biomasza hasznosítás is növekszik. Ehhez viszonyítva az atomlobby kisebb mértékben nyomul előre. Sajnos az sem várható még 2025-ben, hogy az energia importfüggésünk nagymértékben csökken. Az energiaszektorra vonatkozó kérdéseknél a szórás 0,92-1,00 között változott. Az alternatív erőforrások tekintetében a Nyugat-Dunántúl optimistább, a D-Dunántúl pedig a legpesszimistább.

Felelősség

A felelősség területén mérsékelt elmozdulás várható (3,30 pont). A társadalmi felelősség, amellyel szemben a legnagyobb elvárás mutatkozik meg (3,35) valamivel erősebb lesz, mint a vállalkozások, gazdasági szereplők felelősségvállalása (3,34), és ehhez képest a megosztott felelősség (3,30) és az egyéni felelősség vállalása (3,20) kisebb mértékű lesz.

Esélyegyenlőség

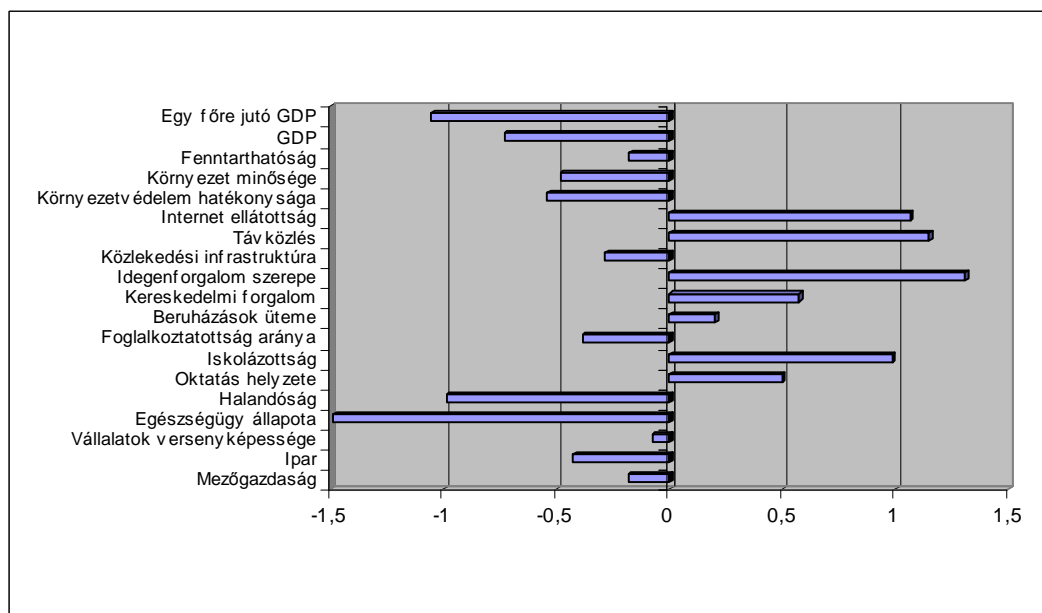
A szegények és gazdagok közötti ellentét nő, az etnikai problémák is erősödnek, és a nők férfiak közötti diszkrimináció is csak kismértékben csökken.

Magyarország a globalizált világban

A helyzet megítélése elég kedvezőtlen. A tartós lemaradást a fiatalok valószínűsítik leginkább, bár nem magas pontszámmal (3,37), a 31 év felettiak ezt nem gondolják(1,12). Az erőteljesebb regionalizáció, szoros együttműködés a Kárpát-medence országaival és az erősödő globalizáció előnyeinek kiaknázása majdnem azonos valószínűségű lesz. A nagyobb pontértékek korszpecifikusan a fiatal 20-26 közötti korosztályra jellemző, míg a 31 év felettiak minden kérdésre szignifikánsan alacsonyabb pontot adtak. Nem reménykedhetünk abban, hogy Magyarországnak hangsúlyosabb szerepe lesz, hogy nő a nemzeti identitás.

Magyarország helyzetének megítélése 2025-ben

Ennél a kérdéskörnél, hogy milyennek ítéli meg Magyarország jövőbeni helyzetét az európai átlaghoz viszonyítva, a válaszokat egy -5 és +5 közötti tartományban kértük megadni. A kérdésekre adott válaszok grafikus értékelése alapján látható, hogy a helyzet megítélése pesszimista képet mutat. Az EU átlaghoz képest jobbak leszünk az Internet, távközlés, idegenforgalom, kereskedelmi forgalom, oktatás, iskolázottság és a beruházások ütemét illetően. Az EU átlaghoz képest legnagyobb lemaradásunk az egészségi állapot, a halandóság és az egy főre jutó GDP vonatkozásában lesz. A kérdésre adott válaszokat faktor és klaszter analízis segítségével értékeltük.

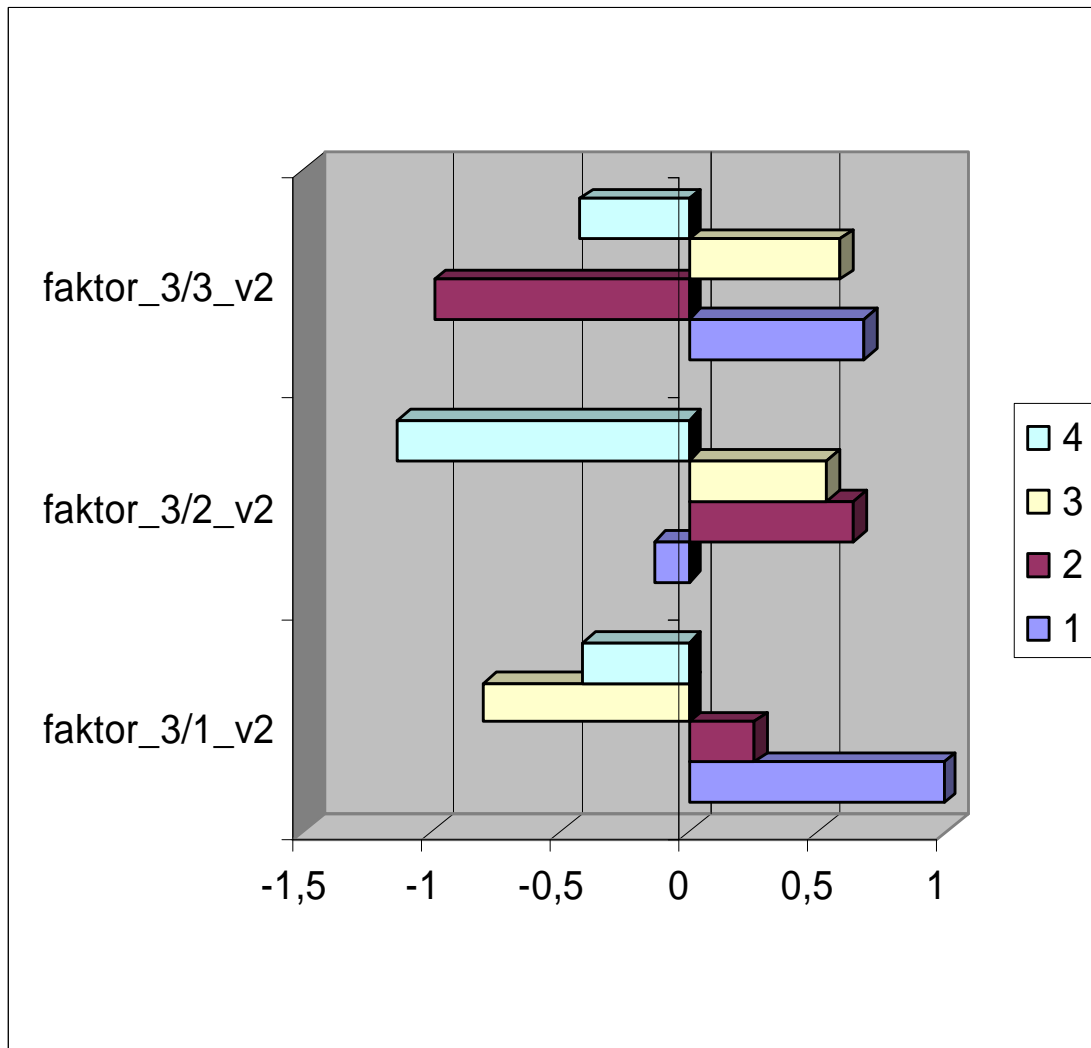

2. ábra Magyarország az EU átlaghoz viszonyítva

4. táblázat A faktorelemzés változói

1. Faktor - Teljesítmény	2. Faktor - Humán tényezők	3. Faktor - Szektorális
Beruházások üteme	Halandóság	Halandóság
Kereskedelmi forgalom	Oktatás helyzete	Ipar

Idegenforgalom szerepe	Iskolázottság	Vállalatok versenyképessége
Közlekedési infrastruktúra fejlettsége	Foglalkoztatottság aránya	Egészségügy
Távközlés	Környezetvédelem hatékonysága	
Internet ellátottság	Környezet minősége	
GDP		
Egy főre jutó GDP		

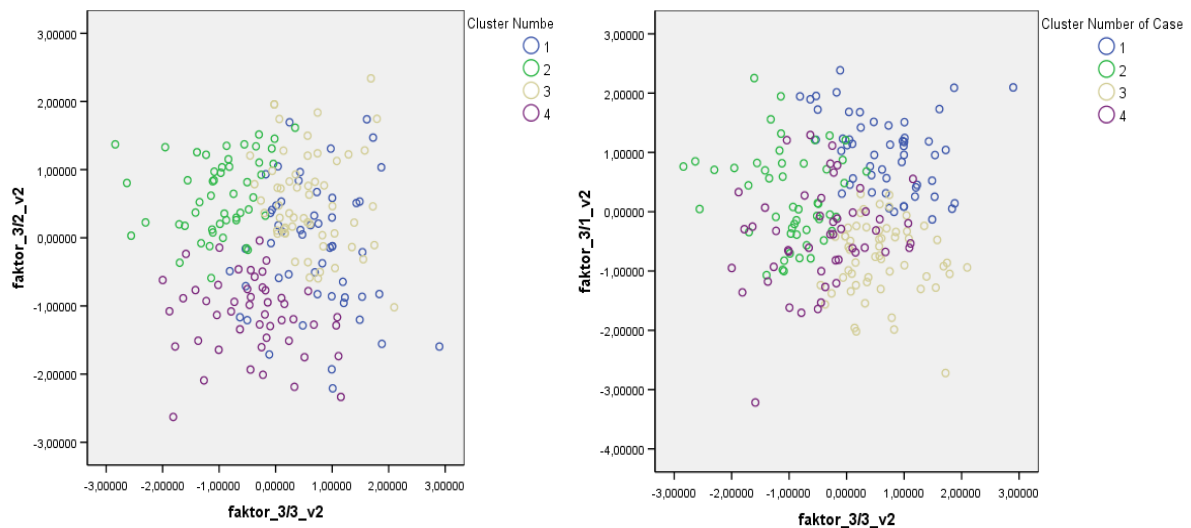
3.ábra Klaszterelemzés a faktorok segítségével

A faktor-klaszter elemzésnél 3 faktor segítségével 4 klasztert sikerült azonosítani, amelyek a következők:

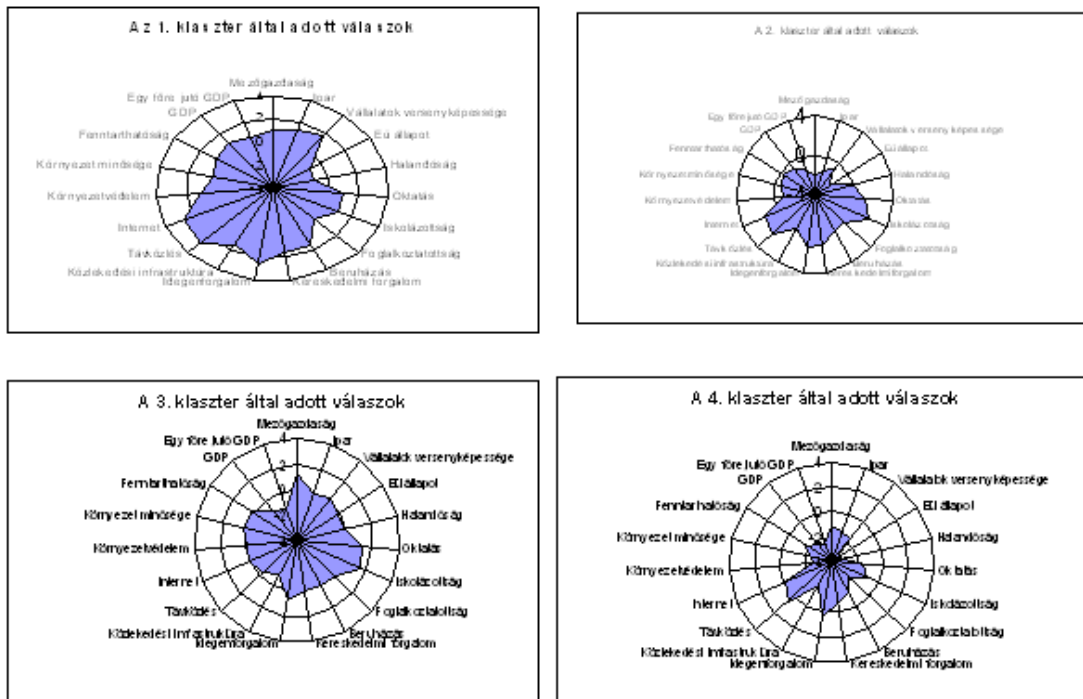
- 1 klaszter - technikai és gazdasági fejlettség
- 2 klaszter - humán és környezeti előnyök
- 3 klaszter - optimisták
- 4 klaszter - tartós lemaradás

5. táblázat A klaszterek jellemzői a változók szerint

Klaszter	Mezőgazdaság	Ipar	Vállalatok versenyképessége	Éü állapot	Halandóság	Oktatás	Iskolázottság	Foglalkoztatottság	Beruházás	
1	0,98	1,25	1,64	-0,81	-1,08	0,92	0,89	-0,13	1,47	
2	-2,18	-1,48	-0,9	-2,1	-0,08	1,24	2,28	0,18	0,22	
3	1,33	-0,19	0,21	-0,19	-0,12	1,11	1,37	0,14	-0,04	
4	-1,16	-1,47	-1,53	-3,39	-2,86	-1,49	-0,90	-2,08	-1,20	
Összes	-0,18	-0,44	-0,10	-1,56	-1,00	0,48	0,93	-0,44	0,13	
	Kereskedelmi forgalom	Idegenforgalom	Közlekedési infrastruktúra	Távközlés	Internet	Környezetvédelem	Környezet minősége	Fenntarthatóság	GDP	Egy főre jutó GDP
1	1,55	2,57	1,43	2,77	2,70	0,89	0,21	0,68	0,85	0,68
2	1,12	1,44	-0,2	1,7	1,48	-0,76	-0,38	-0,24	-0,72	-1,28
3	0,00	0,70	-1,04	-0,32	0,04	-0,09	0,21	0,19	-1,12	-1,46
4	-0,65	0,47	-1,78	0,51	0,02	-2,59	-2,33	-1,55	-2,29	-2,45
Összes	0,51	1,30	-0,38	1,14	1,05	-0,59	-0,53	-0,20	-0,80	-1,11

4.ábra A klaszterközpontok

5.ábra A klaszterek által adott válaszok grafikus megjelenítése

A táblázatos adatok és a képi megjelenítés még inkább tükrözi a klaszterek közötti különbségeket. Az 1.klaszterben a technikai-gazdasági fejlettség EU átlag feletti eredményeket hoz, míg a 4. klaszterre a teljes pesszimizmus, a tartós lemaradás jellemző. A 2. klaszterben a humán és ökológia tényezők meghatározó szerepére lehet építeni, a 3. klaszter annak ellenére hogy vannak tényezők, amelyek az EU átlag alattiak, de mégis nagyobb optimizmust sugall.

A kérdőíves felmérés eredményét összevetve az előző évi kutatási eredmények (brainstorming) alapján kidolgozott protoszcenárióval, jó egyezéseket tapasztaltunk a faktorok segítségével végzett klaszterelemzés eredményeivel. Megkíséreltünk egy multidimenziós skálázást is, melynek az eredményei azonban kisebb analógiát mutatnak. Itt érdekes a biotechnológia szerepének negatív megítélése, amely ugyan csúcstechnológiai eljárás, mégis sokkal kedvezőtlenebb a megítélése. A high-tech szektor pozitív hatása is tükröződik, és a globalizáció nyújtotta előnyök is látszanak, amelynek ellenpólusaként a regionalizmus is pozitív változást tükröz.

Következtetések

Úgy ítéltük meg, hogy a korábban felállított scenárió jellemzők helytállóak, de az is látszik a kutatás eredményei alapján, hogy a felzárkózás esélye sokkal kisebb, mint a lemaradásé. Igaz ugyan, hogy vannak pozitív hajtóerők, csak jó stratégia, cél és javaslat kell. Ez egyben kihívást jelent a kutatás folytatására, amely elsősorban a leszakadás elkerülésének feltételeit határozza meg.

A scenáriók rövid jellemzése:

Főváltozók	Magyarország az EU 25 középmezőnyében	High-tech szektorban vezető állama EU	Tartós lemaradás	Erőteljes globalizáció kontra regionalizáció a fenntartható fejlődés felé
Kormányzat	Erős kormány Fejlesztő állam	Fejlesztő állam	Gyenge kormány megosztottság	Erős kormány Fejlesztő, szabályozó állam
Gazdaság	Gazdasági stratégia, Előrelátható gazdasági környezet, Ipari szerkezetátalakulás befejeződik, Mezőgazdaság modernizálódik, Külföldi tőkebefektetés vonzó	Gazdasági stratégia K+F támogatás PPP-k Kutatóközpontok, Tudásalapú SME-s kiugrása, Távolkeleti és amerikai tőkebefektetések: biotechnológia, nanotechnológia	Kiszámíthatatlan gazdaságpolitika, Visszafogott ütemű beilleszkedés a nemzetközi munkamegosztásba, Korlátozott gazdasági növekedés, Külföldi tőkebefektetés visszaesik	Gazdasági stratégia Harmonizáció és EU integráció, Határmenti együttműködések erősödnek, Centrum-perifériae
Társadalmi politikai kohézió	Konfliktus szabályozó mechanizmusok, Esélyegyenlőség javulása	Társadalom korlátozott önszerveződése, lobbizás	Társadalmi és politikai kohézió hiánya, Gyenge szociális háló	Törvényekkel irányított társadalom fejlődés, Szociális politika
Környezet	EU környezeti normák tudatos alkalmazása	Kiemelt figyelem a környezetre	A környezeti felelősség gyengül	A környezet kiemelt figyelmet kap a fejlődés során
Kapcsolatok EU-n kívül	függőség	Külföldi közvetlen beruházás és kooperáció erőteljes Tudás centrikus	korlátozott	Erőteljes függőség, Bizonytalanságok,
Integráció foka	erőteljes	High-tech szektorban kiemelkedően szoros együttműködés	gyenge	EUn belül erőteljes, különösen KKEUn belüli integráció

A szakértői csoportokkal való megvitatás során megfogalmazódott, hogy a jövő stratégiának alakításánál az egyik legfontosabb a pesszimista beállítottság megváltoztatása, a megfelelő kommunikációk alkalmazása. Másik lényeges megjegyzés, hogy a felzárkózás kiinduló pontja saját képességeink helyes felismerése, annak vizsgálata, hogy mire képes egy nemzetgazdaság, és a célok ehhez igazodó megfogalmazása, és az ehhez való felzárkózási készség erősítése. Ehhez olyan célokat, javaslatokat kell megfogalmazni, amelyek segítségével elkerülhető a legkedvezőtlenebb szcenárió, a tartós leszakadás.

Ez egyben meghatározza a kutatás folytatásának az irányát is, annak keresését, hogy milyen konkrét stratégiák, javaslatok és programok segítségével érhető el saját potenciális képességeink által determinált lehetőségeink elérése, de mindenekelőtt a tartós lemaradás elkerülése, kivédése.

